İman ve Takva Boyutuyla İslâm

İslam semavi dinler geleneğinin sonuncusudur. M.S. 7. yüzyılda Hz. Muhammed'e (sav) vahiy ile gelmiştir. Vahiy, Allah'ın mesajının doğrudan Peygambere iletilmesidir. Ancak bu vahiy [Kur'an] birden değil, belli bir süreçte ve toplumdaki belli sorunlar, sorular ve ihtiyaçlar söz konusu olduğunda gelmiş ve 23 yıl gibi bir sürede tamamlanmıştır. Kur'an'ın temel gayelerinden birisi ise "yeryüzünde adil ve ahlaki temellere dayanan, yaşanılabilir bir toplum oluşturmaktır."

Kur'an İslam'ın kutsal kitabı olup özgün ve otantik haliyle elimizdedir. Tek bir ayeti bile değişmemiştir. Bu yönüyle diğer tüm semavi kitaplardan farklıdır. Kur'an'ın yanında diğer özgün bir kaynak ise Hz. Peygamberin sözlerini, uygulama ve davranışlarını kapsayan sünnettir. Bu iki kaynağa Müslüman alimlerin içtihad ve icmaları da eklenmelidir. Ancak dini canlanmanın temel esprisi içinde İslam'ın anlamına yakından bakmak gerekmektedir. Böylece, hem İslam'ın temel niteliği, hem de öngördüğü birey ve toplumun temel karakteristikleri daha iyi anlaşılacaktır.

İman ve İslam kavramlarını etimolojik ve linguistik yönlerden tahlil edersek; iman'ın Kur'an'dan önceki Araplarca bilinen özgün anlamının "kendi kendiyle barışık olma, içinde bir keder ya da sıkıntı hissetmeme, huzur ve emniyette olma olduğu görülür." Ancak Kur'an bu kavramı yeni bir bağlamda kullandı: Allah'a iman etmek. Böylece Kur'an "emniyet, barış, huzur, güvende olma, bütün olmanın" ancak Allah'a imanla mümkün olabileceği şeklinde yeni ve genişlemiş bir anlam ortaya çıkarır. Başka bir ifadeyle, aşkın bir varlık olarak Allah'a veya O'na iman etmenin sonucu olarak iman edilmesi gereken hususlara (Meleklere, Kitaplara, Peygamberlere, Hesap Gününe, Kadere) inanmayan kimse güvende, huzurda ve bir bütünlük halinde olamaz. Böylece iman, kalple ilgili bir durum olup, kendini Allah'a ve O'nun Mesajına kesin olarak teslim etme ve böylece bunalım ve her tür huzursuzluğa karşı huzur, emniyet, barış ve güç kazanmak anlamlarını içermektedir.

Aslında iman, dinini en önemli unsurudur. İman yaratıcıyı akıl ile düşünüp, kalp ile tasdik edip, kabul etmektir. Kişinin tamamen kendisini ilgilendiren, birey olarak başka hiçbir aracıya ihtiyaç duymadan Allah'a yönelişidir. Kişinin vicdanında Yaratıcıyı hissedip, O'na bağlanması ve sığınmasıdır. Dinin ta kendisidir. İman'ın bu boyutuna vurgu yapan bir diğer düşünür ise Bediüzzaman Said Nursi'dir.

Said Nursi'nin projesinin Allah'a imanı ve diğer iman hakikatlerini yeniden tesis etme olduğu düşünüldüğünde, onun Allah'a iman ve imanın hakikatleriyle ilgili yaptığı vurguya gelen bir eleştiriye verdiği cevap dikkat çekicidir. Bu cevap hem imanın gerçek mahiyetini, hem böyle bir iman sonucunda ortaya çıkan/çıkması gereken insan, kainat ve Allah ilişkisinin parametrelerini vermesi açısından ilginçtir:

"Allah'ı bilmek, bütün kâinatı ihata eden rububiyetine ve zerrelerden yıldızlara kadar cüz'i ve küllî her şey O'nun kabza-i tasarrufunda ve kudret ve iradesiyle olduğuna kat'i iman etmek; ve mülkünde hiçbir şeriki olmadığına Lâ ilâhe illallah

kelime-i kudsiyesine, hakikatlerine iman etmek, kalben tasdik etmekle olur. Yoksa, “Bir Allah var” deyip, bütün mülkünü esbaba ve tabiata taksim etmek ve onlara isnat etmek-hâşâ-hadsiz şerikleri hükmünde esbabı merci tanımak ve her şeyin yanında hâzır irade ve ilmini bilmemek ve şiddetli emirlerini tanımamak ve sıfatlarını ve gönderdiği elçilerini tanımamak, peygamberlerini bilmemek elbette hiçbir cihette Allah’a iman hakikati onda yoktur. Belki küfr-ü mutlaktaki mânevi cehennemin dünyevi tazibinden kendini bir derece teselliye almak için o sözleri söyler.

“Evet, inkâr etmemek başkadır, iman etmek bütün bütün başkadır. Evet, kâinatta hiçbir zîşuur, kâinatın bütün eczası kadar şahidleri bulunan Hâlik-ı Zülcelâl’i inkâr edemez. Etse, bütün kâinat onu tekzib edeceği için susar, lâkayd kalır.

“Fakat ona iman etmek, Kur’ân-ı Azîmüşşânın ders verdiği gibi, O Hâlıkı, sıfatlarıyla, isimleriyle, umum kâinatın şehadetine istinaden kalben tasdik etmek; ve elçileriyle gönderdiği emirleri tanımak; ve günah ve emre muhalefet ettiği vakit, kalben tevbe ve nedamet etmek iledir. Yoksa büyük günahları serbest işleyip istiğfar etmemek ve aldırmamak, o imandan hissesi olmadığına delildir.”

Görüldüğü gibi Allah’a iman, dinin özü olmanın yanında, birey ve toplum için birçok sonuçları beraberinde getirmektedir. Dinin bir vicdan meselesi olduğunu iddia edenlerin görmezden geldikleri veya korktukları bireyin tüm benliğine, yaşantısına, hal ve hareketlerine nüfuz eden ve yönlendiren Kur’an merkezli sahih bir imanın gücü ve etkisi olduğu söylenebilir.

İslam kavramının özgün anlamına gelince; bunun “güvende olmak, bütün olmak, yekpare olmak, barış ve huzur içinde olmak” olduğu görülmektedir. İslam kavramı Kur’an bağlamında kullanıldığında ise: Kendisini Allah’a ve O’nun kanunlarına teslim etmiş insanın barışı, huzuru ve bütünlüğü kazanabileceği; koruyabileceği ve geliştirebileceği anlamına gelmektedir. Görüldüğü gibi iman-İslam kavramları çok yakın anlam kümelerine sahiptir ve İslam imanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, her iki kavram temelde eşanlamlıdır ve Kur’an bağlamında da birbirinden ayrılmaları mümkün değildir.

Kur’an’ın üçüncü ve en önemli kavramı ise, hem imanı, hem de İslam’ı kapsayan takva kavramıdır. Takva çoğunlukla şöyle anlaşılır: “Allah’tan korkmak, sakınmak, zahidlik ve dünyadan el-etek çekmek”. Ancak Kur’an’daki kullanımı bir bütün olarak incelendiğinde, bu kavramın daha geniş bir anlamı olduğu görülür. Takva, “korkmak, sakınmak” anlamlarına gelse bile, bu kesinlikle bir suçludan, bir diktatörden veya bir suçlunun polisten, bir çocuğun öğretmeninden korkması türünden bir korkuyla karıştırılmamalıdır. Bu bağlamda verilecek en doğru anlam “sorumluluk endişesi/korkusu” olabilir ki, bu yukarıdakilerden farklı bir anlamdır. Bu şekliyle hem imanı ve hem de İslam’ı anlam olarak kapsar.

Takva’nın deruni/içsel imanda kök salmış olması gerekir. Bu nedenle “namaz, oruç, hac, zekat” vb. dini ibadet ve görünürdeki diğer davranışlar tek başlarına takva olarak isimlendirilemezler. Takvanın en önemli ve temel işlevi insana kendisini doğru bir şekilde inceleme ve doğruyu yanlıştan ayırt edebilme kabiliyet ve gücünü vermesidir. Böylece kendisinin farkında olan insan, potansiyel imkanlarını gerçekleştirirken daima her yerde hazır-nazır olan Allah ve Hesap Gününde de yaptığı her şeyin hesabının sorulacağı bilinciyle hareketlerini yönlendirecek ve anlamlandıracaktır. Görüldüğü gibi takva, toplumun değil de bireysel insanın bir niteliğidir. Bu açıdan bakıldığında mümin insan takva ilkesi vasıtasıyla fonksiyonlarını yerine getirecek ve Allah’ın yaratıklarının en şereflisi olacaktır. Kur’an’ın takva kavramıyla oluşturmak istediği birey modelinin temel niteliklerine bakıldığında bunların:

· Günlük hayatın rutin işleri arasında yitip giden ve yabancılaşan insanını daha yukarılara yükselten,
· Bütün amellerinin ve yapıp-etmelerinin sonuçta varacağı noktayı göz önünde bulunduran,
· Sadece dünyada değil, ahirette de hesap vereceğini bir an olsun unutmayan,
· Hayatını metafizik ve ahlaki bir boyutla anlamlandıran,
· Böylece ahlaka, adalete, erdeme, fazilete, kardeşliğe önem veren bir bireydir.

Zira bütün amellerin tartılacağı Hesap Günü’nde insan kendisiyle yüzleşecek ve bu dünya hayatında kalbinin gömüldüğü gafillik tabakaları bu hesap anında yok olacaktır. Kişinin gerçek beni ortaya çıkacaktır. İşte bu hesaplaşma anına hazır olma, bireyin dünya hayatındaki her anını ve her fırsatı bilinçli ve yaratıcı bir şekilde değerlendirmesine, yani nefis

muhasebesine bağlıdır ki, bu takvanın ta kendisidir.

İşte, Kur'an'ın temel gayesi ve hedefi bireyde bu uyanık-şuur halini takva vasıtasıyla şu anda yaratmaya yöneliktir. Burada İslam dininin temel niteliklerini belirtirken, "iman, İslam ve takva" kavramlarını özellikle vurgulamamız, son zamanlardaki yaygın yanlış bir anlamayı önlemek içindir. Başka bir ifadeyle, dinin siyasallaşmasını, siyasal bir parti veya ideoloji gibi algılanması ve sunulmasının, dinin özüne ne kadar uzak olduğunu ve ayrıca onu zedelediğini göstermek içindir. Zira, yukarıda yapılan analizler çerçevesinde bakıldığında, Müslüman bir toplum, öncelikle iman ve takva sahibi; ahlaki ve moral değerlerle bezenmiş fertlerin varlığını öngörür. Bu tipteki fertler olmaksızın Müslüman bir toplum tasavvur edilemez. İslami ibadetlerin bile toplumsal bir boyutu olduğu unutulmamalıdır. Bunun nedeni de, Kur'an'ın Müslüman topluma yüklediği "insanlık için tesis edilen en iyi toplum" tanımlamasıyla ilgilidir. Zira böyle bir toplumun temel niteliklerinden birisi "iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak, Allah'a inanmak ve işlerini, kendi aralarında danışarak yapmaktır."

Kısacası, İslam'a göre şehadet kelimesini dil ile söyleyen ve Müslüman olduğunu ilan eden herkes Müslüman sayılır. Böylece İslam toplumunun bir üyesi olur. Burada ırk, dil, renk, ülke ve kabile ayrıcalığı yoktur. Tüm Müslümanlar eşit statüdedir. Tek ayrıcalık olarak takva ölçütü konulmuştur.